

AHKÂM DEFTERLERİ'NİN TARİHİ KIYMETİ VE 107 NO'LU ANADOLU AHKÂM DEFTERİ'NDEKİ İZMİR İLE İLGİLİ HÜKÜMLER*0

Nahide ŞİMŞİR

Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566)'ın ölümünden sonra, Osmanlı Devleti'nin yapısında bozulmaların başladığını görüyoruz. Merkezî otoritenin zayıflamaya başladığını XVII.y.y.'in ikinci yarısından itibaren artan bir biçimde merkezden uzak bölgeler hissetmişlerdir. Bu duruma paralel olarak da halkın şikâyetleri artmaya başlamış ve bunlar Ahkâm Defterlerinde kayda geçmiştir.

Orta-doğu'da kurulmuş olan devlet ve hükümet sistemlerinin genelde adalet temellerine dayandığı bilinmektedir. Çünkü “devlet, hükümdarın kuvvet ve kudretinden ve devletin gayesi de bu kudreti arttırmaktan ibarettir; fakat halkın huzursuzluğu ve hoşnutsuzluğu, halkın fakirliği, bu gayeyi tehlikeye düşüren bir şeydir. Bu devlet anlayışına göre, bu durumdan ancak Pâdişahın ‘âdil’ olmasıyle, yani halkın üzerinden zulmü gidermek, kuvvetlinin zayıfı ezmesine meydan vermemek, tebaanın can ve malını emniyette bulundurmamakla kaçınmak mümkündür”¹. Bu anlayış çerçevesinde hükümdarlar halkın doğrudan doğruya da şikâyetlerini dinlemeyi görev kabul etmişlerdir. Cuma namazında, ava çıkarken, sefere gider veya gelirken halkın dilekçelerini toplamışlardır². Bunların haricinde halk şahsî veya toplu şikâyetlerini bulunduğu yerleşim biriminin

* 107 No'lu Anadolu Ahkâm Defteri E.Ü.Sosyal Bilimler Enst. Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı'nda “1791-93 Döneminde Anadolu Ahkâm Defterleri'ne Göre İzmir” (İzmir, 1992) başlığı altında Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmış olduğum defterlerden birisidir.

¹ Halil İnalçık, “Adaletnâmeler”, *Belgeler*, C:II, S:3-4, Ankara, 1965, s.49.

² Halil İnalçık, “Şikâyet Hakkı: ‘Arz-ı Hâl ve ‘Arz-ı Mahzarlar”, *Osmanlı Araştırmaları*, VII-VIII, İstanbul, 1988, s. 33.

ilgili yetkilisi aracılığıyla Divân-ı Hümâyûn'a bildirme hakkına da sahipti. Şikâyetlerin Divân-ı Hümâyûn'a yapılmasının temelinde ise, padişahın Allah'tan başka hiç kimseye karşı sorumlu olmaması ve haksızlığı önleyecek yegane ve en yüksek otorite olarak görülmesi keyfiyeti yatmaktadır³.

I.Ahkâm Defterleri'nin Tarihi Kıymeti

Ahkâm kelimesi, Arapçadır ve hüküm'ün çoğuludur⁴. Kelime anlamı kat'i emir ve karardır. Herhangi bir iş için padişah tarafından verilen, yazılı emre *Hükm-i-hümâyûn* adı verilmektedir. Divân-ı hümâyûndan, maliyeden, darbhanelen ve saireden hükümdar adına yazılan emir ve tenbihatın tümü hükümdür. Hükümün, bir emri ve bir işi kapsayan ferman olduğu söylenilebilir⁵.

Önemli devlet meseleleriyle ilgili buyruklara *ahkâm-ı mühimme*; bir başvuru üzerine verilmiş buyruklara ise *ahkâm-ı şikâyet* adı verilmektedir⁶.

Osmanlı Devleti'nin iç ve dış tüm meselelerine ait kararlar ve bunlarla ilgili olarak yazılan fermanların kaydedildiği defterlere Mühimme Defteri adı verilmiştir. Bunlar Divân-ı Hümâyûn kalemince hazırlanmaktadır. Halen Başbakanlık Arşivi'nde, 961-1323/1553-1905 yılları arasındaki Mühimme kayıtlarını hâvi 266 adet defter bulunmaktadır⁷. Bu tarihten daha önce de Mühimme Defterleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki Topkapı Saray Koğuşlar (nr.888) kayıtlı olan ahkâm defteri 959-60 hicrî yıllarına ait bir Mühimme Defteri, diğeri de

³ H.İnalcık, *a.g.m.*, s.33.

⁴ T.H.Weir, "Hüküm", *J.A.*, V/I, İstanbul, 1987, s. 627.

⁵ İ.H.Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, Ankara, 1988, s. 280.

⁶ V. Stoyonov, "Resmî Belge Düzenlemesi ve Osmanlı Fermanları" (Çev. Tarık Seden), *Tarih Toplum*, X/55,1988, s.32.

⁷ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, Ankara, 1992, s.82.

aynı yerde 951-52 hicrî yıllarına ait (nr. 12321)'de bulunmaktadır⁸.

H.1059/M.1649 yılından itibaren bütün ferman kayıtları Mühimme Defterlerine yapılmamış ve Şikâyet Defterleri denilen yeni bir defter tipi düzenlenmeye başlanmıştır. Şikâyet Defterleri de tıpkı Mühimme Defterleri gibi Beylikçi kalemi tarafından hazırlandığı için, ebat, tür ve kayıtların düzeni bakımından mühimme defterlerinin aynısıdır. Ayırt edebilmek için resmî kayıt ve içeriğe bakılması gerekmektedir⁹. Resmî kayıt Mühimme Defterlerinde; “Ahkâm-ı kuyud-ı umur-ı Mühimme der zaman-1... “ibâresiyle başlayıp, ardından Sadrazamın, Reisü'l-küttabın adları yazılıyor ve tarih ekleniyor. Şikâyet Defterlerinde de tıpkı Mühimme Defterleri gibi, Sadrazamın, Reisü'l-küttabın adı ve tarih yazılmaktadır. Fakat onlar, “Hâzâ kuyûdu ahkâmi'ş-şikâyât der zamân-i...” ibaresi veya “Der zaman-1 ...”ibaresiyle başlayabildiği gibi hiçbir ibare verilmeden de başladığı için resmî kayıt her zaman defter tipini ayırt etmekte yeterli olmamaktadır. Bundan dolayı defterin içeriği daha kesin bir tesbit sağlamaktadır. Mühimme Defterlerinde devletin idarî, siyasî ve askerî meseleleri ile ilgili hükümler bulunmaktadır. Şikâyet Defterleri ise toprak anlaşmazlıkları, alacak-verecek davaları, mülkî ve askerî amirlerden, haksızlıklardan şikâyetler gibi konuları kapsamaktadır. Şikâyet defterlerinde bulunan hükümler dilekçeler üzerine yazılmış emirlerden oluşmaktadır. Halbuki Mühimme Defterlerindeki Sultan'ın emirleri, önceden dilekçe yazılmadan çıkarılmıştır¹⁰

Şikâyet Defterleri serilerinde, bir takım boşluklar bulunmakla birlikte H.1059-1229 / M.1649-1813 yılları arasındaki dönemi ihtiva etmektedir¹¹.

⁸ Tevfik Temel Kuran, “Divan-ı Hümâyûn”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı:6, İstanbul, 1975, s.155.

⁹ Hans Georg Majer, *Das Osmanische “Registerbuch Der Beschwerden” (Şikâyet Defteri) Vom Jahre 1675*, Österreichische Nationalbibliothek Cod. mixt. 683, I, Wien, 1984, s.10.

¹⁰ H.G.Majer, *a.g.e.*, I, s.19.

¹¹ Mithat Sertoğlu, *Muhteva Bakımından Başvekâlet Arşivi*, Ankara, 1955, s.25.

Şikâyet Defterlerinde bulunan hükümler kronolojik sıraya göre yazılmakta ve imparatorluğun tamamını kapsamaktadır. H. 1155/M.1742 yılında Şikâyet Defterleri kendi aralarında bölündüler ve Ahkâm Defterleri adı altında yeni bir defter serisi ortaya çıkmıştır. Şikâyet Defterleri ülkenin tamamını kapsadığı halde, ahkâm defterleri bölgelere göre tasnif edilmiştir. Toplam onyediyi kapsamaktadır¹².

Osmanlı Devleti'nin hemen tamamını içeren Ahkâm Defterleri şu bölgelere ayrılmıştır;

1- Anadolu Defterleri	9- Erzurum Defterleri
2- Sivas “	10-Maraş
3- Trabzon “	11- Cezayir “
4- Diyarbekir “	12- Rakka “
5- Şam-ı Şerif “	13- Rumeli “
6- Adana “	14- İstanbul “
7-Karaman “	15- Özü ve Silistre Defterleri
8- Haleb “	16- Bosna Defterleri
	17-Mora Defterleri ¹³

Bu defterlerin hepsi, mora Ahkâm Defteri hariç H.1155/M.1742 tarihinden başlamakta ve muhtelif tarihlerde sona ermektedir.

Hans Georg Majer'in belirttiği üzere, H.1128/M.1715 tarihiyle başlayan Mora Ahkâm Defteri No:1 ne bir ahkâm defteri ne de Mora ile ilgilidir. Bu defter Fransa ile ilgili bir Ecnebî Defteridir. Yine H. 1159-1163/M. 1746-1750 yıllarını kapsayan Mora Ahkâm Defteri No:2 de İngiltere ile ilgili bir Ecnebî Defteri'dir. Ve ahkâm defterlerinin tamamı H.1155/M.1742 yılında başlamaktadır¹⁴.

Ahkâm Defterleri, Şikâyet defterlerine göre şekil olarak daha dar ve daha uzundurlar. Ahkâm Defterleri'nin hazırlanma sebebi, XVIII.y.y.'da şikâyetlerin ortmasına çözüm olarak, Reisü'l-küttâb Ragıb

¹² H.G. Majer, *a.g.e.*, I, s. 17.

¹³ M. Sertoğlu, *a.g.e.*, s.24.

¹⁴ H.G.Majer, *a.g.e.*, I, s.18.

Efendi tarafından mahallî sistemin getirilmesi şeklide açıklanmaktadır. Böylece olayların tekrarlanması halinde defterlerde ilk verilen karar kolaylıkla bulunabiliyor idi. Bölgelere göre tasnif merkeze ulaşan şikâyetlere, merkez tarafından getirilen çözümün süratle sözkonusu bölgeye ulaşmasını da sağlıyordu. Kısacası bürokratik işlemlerden doğan gecikme süresi azaltılmış oluyordu. Ahkâm defterlerinin yanısıra Şikâyet Defterlerinin devam etmesi keyfiyeti ise, Bu defterlerin Ahkâm Defteri olmayan bölgelerin şikâyetlerini kapsadığı şeklinde açıklanmaktadır¹⁵.

Defterdarlıktan çıkan hükümlere ise ahkâm-ı mâliye denilmekte idi. Bu defterler defterdarlığa bağlı baş muhasebe, baş mukâtaa, mefkufat gibi kalemlere hazırlanmaktaydı. Baş muhasebe ve baş mukâtaa dairelerinden çıkan emir ve tezkirelere, muhâsebe-i evvel ahkâmı, mukâtaa-i evvel tezkire ve ahkâmı adı verilirdi. Mefrukat ahkâmı veya mefkufat defterlerinde ise nüzül, sürsat, bedel-i kürekçi gibi vergilerinin toplanması ve bunlarla ilgili hususların kaydedilmesi ile oluşmaktaydı¹⁶.

“Ahkâm Defterleri Divân-ı Hümâyûndan sadır olan ahkâm ve emirleri hâvi olmağla, hem divânın zabıt cerideleri ve hem Devlet-i Aliyye'nin kavânin ve nizamât mecelleleri hükmündedir”¹⁷.

Anadolu Ahkâm Defterleri 185 adet olup, H.1155-1306/M.1742-1889 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Anadolu'daki çeşitli yerleşim birimlerine ait şikâyetleri ve devletin bunlara getirdiği çözümleri içeren ahkâm defterleri özellikle sosyal tarih için son derece önemli bir kaynak niteliğindedir. Çünkü bu defterlerde o dönemde yaşamış olan insanların hayatlarından kesitler bulmak mümkündür. Özellikle halkın kendi

¹⁵ Nahide Erman, “1791-93 Döneminde Anadolu Ahkâm Defterlerine Göre İzmir”, E.Ü.Sosyal Bilimler Enst. Yeniçağ Anabilim Dalı basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992, s.XI.

¹⁶ Halil Sahillioğlu, “Ahkâm Defteri”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, I, İstanbul, 1988, s.551.

¹⁷ Abdurrahman Şeref, “Evrak-ı Atikâ ve Vesâik-i Tarihiyemiz”, *T.T.E.M.*, I, S:1-6, İstanbul, 1328, s.10.

arasındaki anlaşmazlıkları, bunların sebeplerini tesbit etmek suretiyle genellemelere gidilebilmesi açısından önemlidir. Yine bu defterlere yansıyan Müslim ve Gayrı-müslimler arasındaki davalarda veya bu defterlere yansımış Fayrı-müslimlerin kendi aralarındaki davalardan bu toplumun problemlerini öğrenmek mümkün olmaktadır. Bu defterlerdeki hükümlerin konularına halkın şahsî ve grup halindeki şikâyetleri ve devlet tarafından bunlara getirilen çözümleri girebilmektedir. Sözgelimi;alacak-verecek davaları, boşanmadan sonra ortaya çıkan anlaşmazlıklar, diyet talebi, mala ve cana kast edilmesi, mirâs paylaşılırken düşülen anlaşmazlıklar, ticârî anlaşmazlıklar, tımar tevcihî konusunda karşılaşılan problemler, vakıf, vâsilik, vergi ve toprak ile ilgili anlaşmazlıklar gibi pek çok şahsî ve toplumsal şikâyetleri bu defterlerde bulabilmekteyiz¹⁸.

Hükûmler genelde üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yörenin şer'i yetkilisine veya hem şer'i hen örfi yetkilisinin her ikisine birden hitapla hüküm başlamaktadır. İkinci bölümde, hükümün asıl konusunu oluşturan şikâyet özetlenmektedir. Ve getirilen çözüm belirtildikten sonra, hüküm 'şer'le görülmek için yazılmıştır', 'ihkak-ı hak olunmak babında', 'emr-i şerifim yazılmıştır', 'mahallinde ilâm olunmak bâbında', 'mahalinde şer'le görülmek bâbında', 'kanun üzere amel olunmak bâbında' ve 'emr-i şerifim yazılmıştır' gibi ibarelerle hüküm sona ermektedir.

Hükümlerin hazırlanmasının özünde, "padişahın, şahıslar arasındaki haksızlıkları ve kendi otoritesini temsil edenlerin bu otoriteyi kötüye kullanarak yaptıkları haksızlıkları önlemek veya düzeltmek için şikâyet mekanizmasından yararlanmaktadır. Başka bir deyimle, şikâyet ve padişahın emrini isteme, yüksek idâre otoritesiyle idare edilen arasında doğrudan doğruya ilişki kuran, kominikasyonu sağlayan bir mekanizma oluşturmaktadır"¹⁹.

¹⁸ N.Erman, *a.g.tez*, s. XIX.

¹⁹ H.İnalçık, "Şikâyet Hakkı: 'Arz-i Hâl ve 'Arz-i Mahzarlar", *Osmanlı Araştırmaları*, VII-VIII, İstanbul, 1988, s.40.

Ahkâm Defterlerinde bulunan aynı mesele ile ilgili olarak pek çok hükümün gönderilmesi, bazı meselelerin halledilmesinde devletin güçlüklerle karşılaştığını, kimi yerlerde ise merkezi otoritenin sarsıldığı gözlenebilmektedir.

Doğrudan doğruya halkın şikâyetlerine, getirilen çözümler doğrultusunda hazırlanmış olan Ahkâm Defterleri, yangın ve çeşitli sebeplerle korunamadığı için günümüze kadar ulaşamayan Şer'iyeye Sicillerinin yerini alabilmektedir. Şer'iyeye Sicilleri olmayan yöreler için, Ahkâm Defterleri önemli bir boşluğu dolduracak niteliktedir.

İktisât Tarihî, hukuk gibi insan ve insanın yaptıkları ile ilgilenen araştırmacılar için de Ahkâm Defterleri bakılması mutlaka gerekli arşiv belgelerindedir.

Günümüze kadar ulaşamamış mimârî yapılarla, vakıflara ait Ahkâm Defterlerinde bilgi bulmak mümkündür. Verilen ayrıntılı tarif sayesinde sözkonusu yapının yeri tesbit edilebilecektir.

Ahkâm Defterlerinden yararlanarak halkın ne gibi konularla ilgili olarak şikâyetlerde bulunduğu, devletin buna nasıl bir çözüm getirdiği gözler önüne serilerek, merkezi otoritenin işlerliğini gösteren şikâyet mekanizmasının işleyiş tarzı da açıklıkla ortaya konulacaktır.

II- 107 No'lu Anadolu Ahkâm Defteri

Defter, 50x17,5 cm. ebâtında, battal ebru²⁰ ile süslü karton bir kapak ile üzerinde daire biçiminde kenarları çiçeklerle süslü bir kağıt içerisinde, "Anadolu Defteri min evâhir-i Muharremü'l-haram sene 1208 ilâ evâil-i Zi'l-kâ'de sene 1208"²¹ yazılıdır.

²⁰ Tekneye serpilmiş boyalara hiçbir müdahalede bulunulmadan elde edilen bir ebru türüdür. Bu ebru çeşidi mermerdeki damarlara benzediği için Somaki Ebru olarak da anılmaktadır. Uğur Göktaş, *Ebru Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Anadolu Sanat Yayınları, 1987, II; M.Uğur Derman, *Türk Sanatında Ebru*, İstanbul, Ak Yayınları, 1977, s.13, 15 ve 26.

²¹ 1793 yılının Eylül ayının başlarından, 1794 yılının Haziran ayının ortalarına kadarki dönem içerisinde yazılan, hükümleri ihtiva eden Anadolu Defteridir.

Defterde, 185 yazılı, 5 yazısız toplam 190 sayfa ve 687 hüküm bulunmaktadır. 687 hükümün, 7 tanesi (39,44,129,375,389 ve 428) silinmiş, 3 tanesi (326,344 ve 533) hatalı, 2 adet (181 ve 531) çizik ve 1 adet (22) suret vardır.

Defter, “Bî-ismihî sübhanehi/Hezâ defter-i kuyûd-ı ahkâm-ı şikâyât-ı eyâlet-i Anadolu fî zaman-ı sadr-ı (sudûru’l) vüzera/hazret-i Melek Mehmed Paşa²² yeserrallahu ma yeşâ ve ma yûridu/ve fî ibbân-ı reisü’l-küttâb hazret-i Mehmed Raşid/Efendi²³ nâle ma yetemennahü/fî evâhir-i M (Muharrem) sene 1208”²⁴ ibâresi ile başlamaktadır.

Defterde yer alan hükümlerin 9 tanesi direkt olarak nâiblik makamına (4,15,31,47,77,305,417,509 ve 645 no’lu hükümler), 2 tanesi (500 ve 594) nâib ve voyvodaya ve 1 tanesi (401) de nâib ve kadılık makamlarına yazılmışlardır. Defterdeki orjinal numaraları ile verdiğimiz hükümlerin 6 tanesi (15,77,401,417,500 ve 594) alacak, 2 tanesi (4 ve 645) mala müdâhale, 1 tanesi (31) cana kast, 1 tanesi (47), tımar, 1 tanesi (305) verâset ve 1 tanesi (509) de ticâret ile ilgili olan hükümlerden oluşmaktadır.

İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunan 107 no’lu

²² 1719 / 20 yılında doğan Melek Mehmed Paşa, eski Rodos mutasarrıfı Süleyman Paşa’nın oğludur. Tersane Kethüdalığından Beylerbeyi ünvanıyla Kaptan-ı deryâ olduktan bir süre sonra vezâret payesi almıştır. III. Ahmed’in kızlarından Zeyneb Âsime Sultan’ın ikinci kocasıdır. İsmail Hakkı Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul, 1971, s. 60, 214, 218 ve 220.

²³ Beylikçilikten Reisü’l-küttâb olan Mehmed Raşid Efendi, Divân-ı Hümâyûn Kalemî kâtiblerinden Kayserili Cafer Fevzi Efendi’nin oğludur. (XII.1787-18.X.1788), (6.IX.1792-VIII.1794) ve (18. VIII. 1797-3 III. 1798) tarihlerinde olmak üzere üç defa reisü’l-küttâblık görevinde bulunmuştur. 3 Mart 1798’de vefat etmiştir. İ.H.Danişmend, *a.g.e.*, V, s. 349-52.

²⁴ “Allahu-teâlânın adıyla, Anadolu Eyâletine ait olan, bu ahkâm-ı şikâyet kayıtları, Melek Mehmed Paşa’nın-Allah onun istediğini ve arzu ettiğini kolaylaştırın-sadrazamlığı zamanında ve Mehmed Raşid Efendi’nin reisü’l küttâblığı zamanında, 1793 yılının Eylül ayının başlarında düzenlenmiştir”.

Anadolu Ahkâm Defteri'nde yer alan İzmir ile ilgili hükümler defterde sıralandığı gibi kronolojik olarak aşağıda özetleri verilmiştir.

1- (Bel.I). Hüküm, 1793 yılının Eylül ayının başlarında, İzmir kazası nâibine²⁵ gönderilmiştir. İbrahim adlı bir kişinin İzmir kazasına bağlı Seferihisar hududları içerisinde bulunan zeytin bahçelerini, 1785/86 yılında Rukiye adlı bir kadının kanuna aykırı olarak zabetmesinden şikâyet edilmektedir. Bu konuda gerekenin yapılması istenmektedir.

2- (Bel. II). Hüküm, 1793 yılının Eylül ayının ortalarında, İzmir nâibine gönderilmiştir. Menemen kazası reayasından Yorgo veled-i Totoş adlı bir zimmi²⁶, müste'men taifesinden²⁷ Avusturyalı Kostantino

²⁵ Osmanlı Devlet teşkilâtında nâib ilmiye mensuplarının kadılık vazifesini gören bir zümrenin ismidir. Mevâli denilen büyük kadılar bazen hizmetlerinin bütünü, bazen de bir kısmını fiilen yerine getirmeyerek, yerine kadı özelliklerine sahip, ehliyetli birini vekil tayin ederdi. Bazen de ilmiye ricâline mensup herhangi birinin kendisine arpalık olarak verilen bir yere, kendisi yerine gönderdiği kişiye bu isim verilirdi. H.A.R.Gibb-C.C.Davies, "Nâib", *I.A.*, IX, İstanbul, M.E.B.Yay., 1964, s. 50-52; Mehmed Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, M.E.B.Yay., 1983, ss.644-45; Kâmil Kepeci, *Tarih Lûgatı*, İstanbul, 1952, s. 303.

²⁶ İslâm hakimiyetini tanımak şartı ile, Müslüman toplumun, diğer semavî din mensuplarına konukseverlik ve koruma sağladığı süresiz olarak yürürlükte olan bir tür sözleşmeden yararlananları ifade eder. Cl. Cahen, "Zimme", *I.A.*, XIII, İstanbul, 1986, ss.566-71; Yavuz Ercan, "Türkiye'de XV. ve XVI. Yüzyıllarda Gayrimüslimlerin Hukukî, İctimâî ve İktisadî Durumu", *Bellekten*, XLVII, S:188, Ankara, 1984, ss. 1119-49; Yavuz Ercan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu Vergilerin Doğurduğu Sosyal Sonuçlar", *Bellekten*, LV/213, Ankara, ss.371-91; Bilâl Eryılmaz, *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Tebanın Yönetimi*, İzmir, 1988.

²⁷ Müste'men veya müste'min Osmanlı Devleti ile barış içinde bulunan ve ahidlere bağlı olarak memleket içinde yaşayan yabancılar için kullanılan bir tabirdir. İslâm Devleti'nin koruması altında olup, bir seneden az oturacak olursa, 'harbî', bir seneden fazla kalırsa, 'zimmi' sayılırdı. Ali İhsan Bağış, *Osmanlı Ticâretinde Gayrî Müslimler Kapitülasyonlar-Beratlı Tüccârlar, Avrupa ve Hayriye Tüccârları, (1750-1839)*, Ankara, Turhan Kitabevi, 1983, ss.41-59; Necmi Ülker, "XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında İzmir'deki İngiliz Tüccarlarına Dair Ticarî Problemlerle İlgili Belgeler" *Belgeler*, XIV/18, Ankara, 1992, s.276.

Koyori adlı tüccârın 1785/86 senesinden beri kendisine ikibinsekizyüzyedi buçuk kuruş borçlu olduğundan şikâyet etmiştir. Adı geçen reaya ile tüccar yanında konsolos vekili ve tercümanı olduğu halde, kadı huzurunda yüzleştirildiklerinde, adı geçen tüccar borcunu ödemekten kaçmıştır. Sözkonusu borcun konsolos vekili aracılığıyla tüccardan alınıp, alacaklısına verilmesi konusunda gerekenin yapılması istenmektedir.

3- (Bel.III). Hüküm, 1793 yılının Eylül ayının ortalarında, İzmir kazası nâibine gönderilmiştir. Yeni Kal'a'da oturan Mariya, Katarina, Ranlita ve Mariya adlı kadınlar, İzmir'e bağlı Kavacık isimli köyde oturan hacı Ebûbekir ve oğullarından üçbinbeşyüz baş keçiyi, pek çok mal ve eşyalarını yağmalayıp, beş çobanı öldürdükleri ve zulmettiklerinden şikâyet etmişlerdir. El-hac Ebûbekir Bölükbaşı'nın vekili ile adı geçen kadınlar kadı huzurunda yüzleştirildiklerinde, davalarından vazgeçtiklerini bildirip, sekizyüz güruşa anlaşmışlardır. Böylece Bölükbaşı ve oğullarının adı temize çıkmıştır. İzmir nâibine adı geçenlere zulmedilmemesi için gerekenin yapılması bildirilmiştir.

4- (Bel. IV). Hüküm, 1793 yılının Eylül ayının sonlarında, İzmir nâibine gönderilmiştir. Seyyid İbrahim ve Hasan İstanbul'a gidip, ölen anneleri üzerinde bulunan tarlayı sahib-i arz'ın kendilerine vermeyip, daha fazla resm-i tapu ile başkasına verdiğiinden şikâyet etmişlerdir. Bu tarlanın adı geçenlere verilmesi konusunda kanun üzere gerekenin yapılması istenmektedir.

5- (Bel.V). Hüküm, 1793 yılının Ekim ayının başlarında, İzmir nâibine gönderilmiştir. İzmir'in Hasan Hoca Mahallesi'nde oturan Tuzcuzâde Mehmed İbn-i Ömer ile alacaklısı Venedik Konsolosu'na tabi' Nikola'nın binbeşyüz guruşluk borcunu 1786 yılının Şubat ayının onaltısından itibaren taksit taksit ödemek üzere anlaşmışlar, fakat 1793 yılının Ağustos ayının onuncu gününe geldiğinde bu borcun yüzdoksan guruşunu ödemiş, geri kalan beşyüzyetmişyedi guruşunu iflas ettiğiinden dolayı ödemeye gücünün yetmediğini kadı huzurunda bildirmiştir. Sonradan bu borcu ödeyecek durumda olduğu ihbar edilmiştir. Sözkonusu

borcun konsolos vasıtasıyla alınıp, adı geçene verilmesi için gerekenin yapılması istenmektedir.

6- (Bel.VI). Hüküm, 1793 yılının Aralık ayının ortalarında, İzmir kazası nâibine gönderilmiştir. İzmir kazası sakinlerinden Çalık Memiş adlı kişi, İstanbul'a dilekçe yazıp, İzmir sâkinlerinden Halime adlı kadına hiçbir şekilde borcu ve kefaleti yok iken, adı geçen 'verâset sebebiyle sende miktarı belli alacağım vardır' demekle kanuna aykırı istekde bulunmuştur. Adı geçenin sözkonusu kadına borcu olmadığına dair elinde hüccet-i şer'iyeye²⁸ olmasına rağmen, kadın istekde bulunmaya devam etmektedir. Bu konuda hüccet-i şer'iyeye göre gerekenin yapılması istenmektedir.

7- (Bel. VII), Hüküm, 1794 yılının Şubat ayının başlarında, İzmir kadısı nâibine ve aşağıda adı geçen Seyyid Mehmed'in bulunduğu yerin kadısına gönedirilmişdir. Halep sâkinlerinden Çorbacızâde Hacı Yasin adlı kişi İstanbul'a gidip, 1785/86 yılından beri yetmişüçbinaltıyüz guruş alacağının bulunduğu Seyyid Mehmed'in, borcunu vermeyip, İzmir civarına kaçtığını bildirmiştir. Bulduğu yerde, mahkemeye götürülüp, borcunun ödettirilmesi, şayet bir aksilik çıkarsa durumun İstanbul'a bildirilmesi istenmektedir.

8- (Bel. VIII). Hüküm, 1794 yılının Şubat ayının başlarında, İzmir kazası nâibine gönderilmiştir. İstanbul'da oturan iki zimmî gelib, İzmir'de oturan Sivaslı Akrun? adlı zimmînin kendilerine binüçyüzyetmişsekiz guruş borcunun olduğu ve istediklerinde vermediği, bunun üzerine vekil tayin ettiklerini bildirmişlerdir. Sözkonusu paranın adı geçenlere verilmesi konusunda gerekenin yapılması istenmektedir.

9- (Bel.IX). Hüküm, 1794 yılının Mart ayının ortalarında, İzmir

²⁸ Arapça bir kelime olan hüccet, delil, kavil veya bir işin gerçekleşmesi anlamına gelir. Kadı tarafından hukukî bir meseleye ait tanzim olunan belgeye verilen isimdir. Hüccet Kadı'nın ilâmının altında şahidlerin imzasının bulunması ile ilâmdan ayrılır. İlâmda hadise sadece arz ve ifade edilir. İ.H.Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*, Ankara, T.T.K.Basımevi, 1984,108; A. Himmet Berkî, "Eski Vesikalar İlâm, Hüccetler, Ferman, Beratlar ve Kaydı Hakanî", *Adalet Dergisi*, C:53, 1962, ss.439-58.

nâibine ve İzmir voyvodasına²⁹ gönderilmiştir. Mîr Mustafa İstanbul'a dilekçe yazıp, babasının, İzmir kazası sâkinlerinden, Hacı Karagöz diye bilinen kişide onüçbinyüzyirmibeş guruş, oğlu Ali'de bin guruş, toplam ondörtbinyüzyirmibeş guruş alacağı olduğu ve bunu alamadan 1790/91 senesinde öldüğünü ve adı geçenlerden alacağını istediğinde vermediklerini bildirmiştir. İzmir voyvodası'ndan sözkonusu parayı alıp, adı geçene vermek için gerekenin yapılması istenmektedir.

10- (Bel.X).Hüküm, 1794 yılının Mart ayının ortalarında, İzmir nâibine gönderilmiştir. Dergâh-ı âli kapucubaşlarından İzmir Gümrük Emini³⁰ Seyyid Mustafa'nın İstanbul'a bildirdiğine göre, izmir'de oturan Avusturyalı ve diğer müste'men tacirlerinin adı geçen şehre getirdikleri Avrupa ve Yemen kahvelerinin vergilerinin müşterilerinden alınması konusunda, bundan önce emr-i âli verilmesine rağmen, yine adı geçenlerin gizlice sattığı kahvelerin müşterileri bilinmediğinden, verginin toplanamamasının zarara sebep olacağından dolayı emr-i şerifin tekrar yazılması gerektiği beyan edilmiştir. Avusturya ve diğer mustemen tacirlerinin adı geçen şehre getirdikleri Avrupa ve Yemen kahvesini açıklandığı gibi, satarken vergisini daha önce yazılan emri şerife göre müşteriden almalarını, eğer izin verildiği bildirilmez ise, kantar emini tarafından da haber verilmezse, Frenkhane kapısı hammallarından gizli kahve satın alan eğer yakalanırsa, ceza olarak iki kat vergi alınması için emr-i şerif yazmak maksadıyla kayıtlara bakıldığında, Avusturyalıların Osmanlı Devleti'ne satmak amacıyla getirecekleri malların tümünden sadece bir defa vebir yerde yüzdeüçden fazla gümrük vergisi almamaları ve aynı

²⁹ Kelimenin aslı Slavca olup, voy-voda sözlerinden oluşmaktadır. Asker sürücü demektir. Eflâk ve Boğdan prenslerine Osmanlı Devleti tarafından verilen isimdir. Reis, subaşı ve ağa gibi muhtelif anlamlara gelen bir tabirdir. Devlet tarafından iltizama verilen bir yerin vergilerini toplamaya memur edilmiş kimselerle, vezirlerin kendi haslarının yıllık gelirlerini tahsil için gönderdikleri kimselere de voyvoda denirdi. K.Kepece, *a.g.e.*, s. 390; M.Z.Pakalın, *a.g.e.*, III, s.598.

³⁰ Limana gelen ticârî malların gümrüğünü toplayan baş gümrükçüdür. M.Z.Pakalın, *a.g.e.*, I. ss. 525-6.

şekilde Osmanlı Devleti topraklarından alacakları, yurt dışına çıkarılması yasak olan mallar dışında, sadece bir defa ve bir yerde yüzdeüç gümrük vergisi ödemeleri, yurt dışına mal götürürken ve yurda mal getirirkenki ticâretleri esnasında her türlü haksızlıktan özellikle de mastariyye³¹, kassabiyye, bid'at,³² resm-i huddamiyye³³, reftiyye³⁴, bâc³⁵ ve yasak kulu³⁶ gibi vergiler konusunda zülûm yapmaktan kaçınması ve daha önce Avusturya'ya verilen anlaşmalarda yer alan, İstanbul, İzmir ve bunlara bağlı iskele ve adalarda kara tarafına gelen kahvelerin vergileri gümrük emînleri tarafından, gümrük vergisi kendisi için satanlardan ve gümrük üzere satanlardan her kahve vukuyyesinden beşer pâre resm-i mirî alınması konusunda vazgeçmelerden, kendi yerlerinden götördükleri kahvelerinden

³¹ Bu vergi dışarıdan getirilerek Osmanlı Devleti iskelelerinden birisinde satış amacıyla boşaltılan mallardan alınır. Robert Mantran, *17.Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul, Kurumsal, İktisadî, Toplumsal Tarih Denemesi*, II, Ankara, T.T.K.Basımevi, 1990, s.160.

³² Sözlük anlamı, sonradan, yeniden çıkmış şey demektir. İstanbul ve civar gümrüklerine gelen kahveden okka başına alınır. Ziya Karamursal, *Osmanlı Malî Tarihi Hakkında Tetkikler*, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1989, s.192. Kassabiye ise, iskelelere gelen kasaplık hayvanlardan alınan vergidir.

³³ Huddam, hâdim'in çoğulu olup, hizmet eden anlamındadır. Belgede kahvenin gemiden indirilmesi ve başka yere taşınması sırasında, bu hizmet için alınan bir tür vergiyi ifade etmek için kullanılmış olmalıdır. Ömer Lütfi Barkan, *XV ve XVI.ıncı Asırlarda Osmanlı imparatorluğunda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları*, İstanbul, Burhaneddin Matbaası, 1943, ss.196-7.

³⁴ Ülke dışına çıkarılan mallardan alınan gümrük resmidir. Farsça çıkmak anlamından gelen kelime 'reften' fiilinen türetilmiştir. N.Ülker, *a.g.m.*, s. 268.

³⁵ Genellikle vergi anlamındadır. Transit olarak memleketden geçen yahut memlekette satılmak üzere kalan gümrük resminin adı bac-ı büzürg (büyük bac) dır. Pazarda satılırken ayrıca damga resmine (bac-ı tamga)'ya tâbidir. Mehmed Fuad Köprülü, *İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*, İstanbul, Ötüken Yay., 1983, ss.167-72.

³⁶ Hükümetin fiyat denetimi yapmak amacıyla görevlendirdiği mübaşir veya yasakçı'nın hizmeti karşılığında alınan vergiye bu ismin verilmiş olduğu söylenebilir. R. Mantran, *a.g.e.*, ss.176-7. Koruma işiyle görevli olan yeniçeriye de yasakçı adı verilmektedir. Bkz. Suraiya Faroqhi, *Towns and Townsmen of Ottoman Anatolia*, Cambridge, 1984, s.174 ve 348.

resm-i mirî istenmemesi, ancak islâm toprakları içinden ihraç için kahve getirenlerden de resm-i mirî alınması; Rus, Avusturyalı ve İngiltereli tacirlerin getirdikleri kahvelerden alınması gereken, beşer pârenin, resm-i mirî olarak müşteriden alınması konusunda daha önceden verilen emr-i şeriflere göre, bir kaç gün önce verilen emr-i şerife uygun olarak denizden ve karadan gelen kahvenin giriş ve çıkışında verginin alınması, vermemek için, mal kaçıranlardan iki kat vergi alınması beratin şartlarından olduğundan, Avusturyalı ve diğer muste'men tacirlerinden adı geçen şehre getirilen, Yemen ve Frenk kahvesinin açıklandığı gibi, gereken verginin müşteriden alınması ve eğer izin verildiği isbât edilirse kantar eminden ve kantar emini tarafından da haber verilmezse, Frenkhane kapısı hammallarından ve gizli satış yapanlar öğrenilip, yakalanırsa, onlardan iki kat vergi alınması ve ikaz edilmeleri istenmektedir.

11- (Bel.XI) Hüküm, 1794 yılının Mayıs ayının başlarında, İzmir nâibine ve İzmir hassı voyvodasına gönderilmiştir. Yorgi Reis adlı kişi, 1785/86 yılından beri Abdullah adlı kişide binikiyüzyirmi guruş alacağını bulduğunu, istediğinde vermediğini bildirmiştir. Söz konusu paranın adı geçene verilmesi hususunda gerekenin yapılması istenmektedir.

12- (Bel. XII). Hüküm, 1794 yılının Mayıs ayının sonlarında, İzmir kazası nâibine gönderilmiştir. İzmir sâkinlerinden Kantarcı Hüseyin adlı kişiden, İzmir'de Cami-i Âtik Mahallesi'nde bulunan bir adet menzil, arsa ve evi 1788/89 senesinde beşbin guruşa ölümünden önce satın aldığını bildiren, Seyyid Ahmer şimdi adı geçen kaza sâkinlerinden bazı kişilerin fetva-yı şerife aykırı olarak mudahale etdiklerinden şikâyet etmiştir. Fetva-yı şerifeye göre gekerenin yapılması ve lüzumsuz müdâhalelerin engellenmesi istenmektedir.

Aşağıdaki belgeler orjinal defterdeki sıralamaya göre yeni harflere çevrilmiştir.

-I-

107/2

Hüküm No :4

İzmir kazâsı nâibine hüküm,

İbrahim nâm kimesne gelub bunun İzmir kazasına tâbi Seferihisar nâm karye toprağında malumu'l-hudud iki kıt'a yine karye-i/mezbûre toprağında Yayalu? demekle ma'ruf mahalde vâki ' bir kıta'a ve andan İldırı demekle 'arif mahalde dahi bir kıt'a ki cemmân dört kıt'a/ zeytûn bağçelerinde aherin alâkası olmayub dahl olunmak icâb etmez iken karye-i mezbûr sâkinelerinden Rukiye nâm hatun binikiyüz/senesinde hilâf-ı şer'i şerif fuzulî zabt etmekle bağçe-i mezbûreleri, mezbûreden taleb eyledikde gûnâ-gun iğrar ve ehibba/irâdıyla vermekte taaddi ve muhalefet ve mezbûrenin muayyen keşidesi olub mukaddemde mümkün olmadığı ve da'vâsına muvafık/fetvâyı şerifesi olmadığı cihet ve bu bâbda inâyet istidâ etmeğın mahallinde ilâm olunmak bâbında

fî evâhir-i M(Muharrem) sene 1208

-II-

107/4

Hüküm No:15

İzmir nâibine hüküm,

Senki medine-i İzmir nâibi mevlâna mûmâileyh Samakovîzâde? Ahmed Necib zide ilmuhusun bu defa sūdde-i saadetime takdim olunan bir kıt'a i'lâmında Menemen kazâsı reayasından/olub el-yevm medine-i İzmir'de misâfireten mütemekkin Yorgi veled-i Totoş nâm zimmî meclis-i şer'e varub müste'men tâifesinden olub konsolosun vekili ma'rifeti/ve tercümanı maiyyetiyle meclis-i mezkûrda hazır olan Nemçe bâzergânlarından Kostantino Koyori nâm bâzergân muvacehesinde takrir-i kelâm birle malı şirketinden ve cihet-i/şer'iyye-i aherden bâzergân-ı mersûm Kostantino Koyori zimmetinde binikiyüz senesinden berü ikibinsekizyüzyedi buçuk gurûş alâcak hakkı taleb eylemekde olub/bî-

vech-i şer'i edâdan imtina ve gadr sevdasında olmakla medine-i İzmir'de mukîm Nemçe konsolosu vekili ma'rifetiyle şer'le rû'yet ve bâzîrgân-ı mersûmun / zimmetinde sabit ve münhakik olan hakkı vekil-i mersûm ma'rifetiyle tahsil ve mersûme taslim birle ihkâk-ı hakk olunmak bâbında vaki' hali hükm-i hümâyûn verilmek ricâsına/bi'l-iltimas arz eylediğin ecilden konsolosu ma'rifetiyle mahallinde şer'le görülmek bâbında

fi evâil-i S(Safer) sene 1208

-III-

107/12

Hüküm No: 31

İzmir kazâsı nâibine hüküm,

Senki mevlâna-yı mûmâileyhsin Samakovîzâde? Ahmed Necib zide ilmuhusun südde-i saadetime mektûb gönderüb İzmir kazâsına tâbi' Yeni Kal'a nâm mütemekkinlerinden/Haskan? ve Anastas ve Hırîstor ve Nikola ve Yorgi ve sair ma'lûmü'l-isim zimmîlerin yine kazâ-yı mezbûra tâbi' Kavacık nâm karye sâkinlerinden Bölükbaşı/Hacı Ebûbekir ile oğlu Mustafa ve Mehmed ve Hüseyin nâm kimesneler üçbinbeşyüz re's keçi ile bin aded selefden mütecâviz/emvâl ve eşya malı / hilâf-ı şer' garet ve beş nefer çoban nehbi ni bî-gayrî hakkın katl ve gadr eylediğin mukaddema bâ-arzuhal inha mahallinde şer'le görölüb / ihkâk-ı hakk ve i'lâm olunmak bâbında senki mevlâna-yı mûmâileyhsin seninle İzmir voyvodlasına hitâben sâdır olan Emr-i Şerifim mübâşiri / sadrazam Makramacası Fazlı zidet kadruhu yediyle mahalline lede'l-mevâdd mesfûrlar ile Mariya ve Katarina ve Ranlita ve diğeri Mariya nâm/ nasraniyeden her biri Meclis-i Şer'de merkûm el-hâc Ebûbekir Bölükbaşı tarafından vekili Ahmed Hazım nâm kimesne muvâcehesinde/tasaddi eylediğimiz da'vâmızdan bizler fed'a olmak üzere ani'l-inkâr sekizyüz gurûş bedel-i makbuz üzerine musâlaha ve her biriniz/ hisse-i ma'lûmemizi bi't-terâsi ahz ve istifa' ahz edüb marü'z-zikr Kürekçi Nehbi ve beş nefer çobanın dahi zimmetlerine ma'lûmetü'l-am

da'vâ/ve kaffe-i mutâlîbandan merkûm el-hac Ebûbekir Bölükbaşı ve oğulları mezkûrların zimmetlerini bizler ibrâ-yı 'am ile ibrâ ve iskat-ı hakk/ve fi-mâba'd zimmetlerinde vechen mine'l-vücu alâcak hakkımız yokdur deyû huzur-ı şer'de bi'l-Muvâcehe takrir ve ol vechle kat'i nizâ' olunuşun/senki mevlâna-yı mûmâileyhsin arz eylediğın ecilden mazmûnu verilen Emr-i Âli'nin kaydı balâsına şerh verilmek fermânım olmadığın/i' lâmı hâli müşâr verilen Emr-i Âli'nin kaydı balâsına şerh verildiği ma'lûm oldukda kaydı meşrûh emre mebni fîmâ'ba'd Bölükbaşı/merkûm ve oğulları mezkûrların taaddi ve rencide etdirmemek bâbında

fî evâil-i S(Safer) sene 1208

-IV-

107 / 15

Hüküm No: 47

İzmir nâibine hüküm,

Kazâ-i mezbûr sâkinleriden seyyid Hasan ve seyyid İbrahim nâm kimesne gelüb bunların vâlideleri Fatma nâm Hâtûn işbu sene-i mübâreke /müteveffiyeler tasarruf-ı kazâ-i mezbûrede vâki' tapu ile tasarrufunda olan tarlası kanûn üzre tapuya müstahakk ve hasen/tapu bunların olub bî-garaz müslümanların takrir eyledikleri resm-i tapu ile sahib-i arzdan almağa talibler iken/sahib-i arz olan kimesne tama' halinde nâşi ziyâde resm-i tapu ile ahire verdim deyû? takrirden halî olmadığın/bildürüb vâlidesi yedlerinde bî-garaz müslîminden takrir eyledikleri resm-i tapu ile sahib-i arzdan aluverilmek bâbında Emr-i Şerifim / ricâ eyledikleri ecilden kanûn üzre olunmak bâbında

fî evâsıt-ı S(Safer) sene 1208

İzmir nâibine hüküm,

Senki mevlâna-yı mûmâileyhsin bu vak'a der âliyyeme vârid olan i'lâmında medine-i İzmir'de Hasan Hoca mahallesinde sâkin Tuzcuzâde Mehmet ibn-i Ömer Meclis-i Şer'e varub Venedik konsolosuna tâbi' Nikola veled-i Mencilaki muvâcehesinde bundan akdem mesfûr müteveffâ zimmetinde havâle alacağı olan/ikibinyüzaltmış gurûşun altıyüzaltmış gurûşunu ahz ve kabz eylediğini ve baki binbeşyüz gurûşu mesfûr Nikola Nikola binikiyüz senesi/mah-1 Rebiü'l-âhirinin onbeşinci gününden beher mah sekizer gurûş kırkar akça halî üzre beher sene yüzer gurûş vermek üzre taksiden rub'/ve efrenciü'l-ayarı ma'mûl bih temessükün itâ' etmiş ve tarih-i mezkûrdan binikiyüzyedi senesi Zi'l-hiccesi selhine gelince bervech-i taksit edâsı/iktizâ eden yediyüzyetmişbeş gurûş onüç parden fakat yüzdoksan gurûş teslim eylemiş olduğu ifâde birle meblağ taksit bâki beşyüz/yetmişyedi buçuk gurûş onüç pareyi mesfûr Nikola'dan lede'l-mutalebe husus-ı mezbûr mesfûr Nikola'dan suâl olundukda müddeî-yi mezbûr/Tuzcûzâde'ye cihet-i havaleden ol-mikdâr deyni olduğunu ikrâr edüb ancak yine müflis olub meblağ-ı mezbûru edâya iktidarı olmadığını/ifade ve ihalesini inak? ile der izhar-ı iz etmekle ve mesfûr Nikola'nın deyn-i mezkûru edâya kadir olduğunu Tuz(cu) oğlu Hacı Mustafa/ ve Meddâh Ömer Efendizâde Mehmed ve Hoca Zekeriya veled-i Markar vesâmî? İlya? Bâzergân bir mühim şahâdet Meclis-i Şer'de ihbâr etmeleriyle/ikrârı mücebince bade'l-hüküm ve't-tenbih müddeî-i merkûm Mehmed meblağ-ı mezbûru konsolosu ma'rifetiyle medyun-ı mesfûr Nikola'dan tahsil ve kendüye /teslim etdirilmesi bâbında Emr-i Şerifim sudûrunu istid'â eylediği tahrir olunmağla ma'rifet-i şer' ve konsolos ma'rifetiyle tamamen tahsil ve ihkâk-ı/hakk olunmak fermanım olmağın imdi merkûm Tuzcuzâde'nin bir minvâl muharrer mesfûr ve zimmetinde şer'en subût? bulan akçası senki mevlâna-yı/mûmâileyhsin ma'rifetin ve

konsolos ma'rifetiyle tamamen tahsil ve bî-kusur aliverilüb icrâ-yı şer' ve ihkâk-ı hakk mübâderet ve hilâf-ı/şer' ve mugayir-i rıza hâlet vuku'una irâet ve ruhsatdan mübâadet olunmak bâbında

fi evâhir-i S(Safer) sene 1208

-VI-

107/81

Hüküm No: 305

İzmir kazâsı nâibine hüküm,

Kazâ-i mezbûr sâkinlerinden Çalık Memiş demekle ma'rûf kimesne südde-i saadetime arzuhal edüb bunun kazâ-i mezbûr sâkinlerinden Halime nâm hâtûna/bir akça ve bir habbe deyn ve kefâleti olmayub taaddi olunmak icâb etmez iken mezbûre Halime zuhur ve cihet-i irsden senin zimmetinde ma'lûmü'l-mikdâr/akça alacağım vardır diyerek mücerred garaz ve nefretin edâsıyla hilâf-ı Şer'i Şerif ehl-i garaz tâifesine iştikâ ve tecrim ve taaddi/etmekle lede't-terâfu' mezbûre bî-vechi muarazadan men' birle cânib-i şer'den hüccet-i şer'iyye dahi verilmişiken hicâb ve mündefi'/olmayub mugayir-i hüccet-i şer'iyye yine ol vechle taaddi ve tazrirden half olmadığın bildürüb hüccet-i şer'iyye mücebince amel olunub mezbûrenin hilâf-ı / şer'i şerif ve mugayir-i hüccet-i şer'iyye ol-vechle zahir olan müdâhale ve taaddisi men' ve def' olunmak bâbında Emr-i Şerifim sudûrunu istid'â etmeğin/mahallinde şer'le görülmek bâbında

fi evâsıt-ı Ca (Cemâzie'l-evvel) sene 1208

-VII-

107/110

Hüküm No: 401

İzmir kadısı nâibiyle havâlisinde zikr-i âti seyyid Mehmed'in bulunduğu mahallin kadısına hüküm,

Haleb sükkânınan Çorbacızâde Hacı Yasin nâm kimesne gelüb bunun Haleb sükkânından Mevârisi oğlu seyyid Mehmed nâm kimesne zimmetinde ikiyüz senesinden berü yetmişüçbinaltıyüz gurûş/alacağı olub taleb eyledikte muhalefet ve gadr daiyyesiyle halâ medine-i İzmir ve havalisinde serserü'l-haşere ve'l-haşr üzre olduğun bildürüb olduğu mahalde terâfu'î şer' ve ber-mûceb-i temessük/zimmetinde olan ol mikdâr gurûş hakkı tamâmen ve tahsil ve kendüye alıverilüb ihkâk-ı hakk ve eğer edâda muhalefet eder ise asitane-i saadetime ihzârı i'lâm olunmak bâbında Emr-i Şerifim/sudûrunu ricâ etmeğın mahallinde şer'le rü'yet ve eğer ihkâk-ı hakk mümkün olmaz ise ihzâr-ı i'lâm olunmak bâbında

fi evâil-i B(Receb) sene 1208

-VIII-

107/113

Hüküm No:417

İzmir kazası nâibine hüküm,

İstanbul'da mütemekkin Serab? ve Avanis? nâm zimmîler gelüb İzmir'de mütemekkin Sivashlı Akrun? nâm zimmî zimmetinde/binikiyüz senesinden berü bâ-temessük binüçyüzyetmişsekiz gurûş alâcak hakları olub bi'l-fiil taleb ve almak murâd/eylediklerinde hilâf-ı şer'i şerif vermekden taallül ve muhalefet ve gadr irâdesinde olduğun ve taraflarında nâm zimmîye/vekîl eylediklerin bildürüb şer'le görülüb meblağ-ı mezbûr vekilleri mersûma alıverilüb icrâ-yı şer' ve ihkâk-ı hakk olumak/bâbında Emr-i Şerifim sudûrunu istid'â eyledikleri ecilden şer'le görülmek bâbında

fi evâil-i B(Receb) sene 1208

-IX-

107/135

Hüküm No: 500

İzmir nâibine ve İzmir voyvodasına hüküm,

Mîr Mustafa zîde kadruhu arzuhal edüb mûmâileyhin pederi Alaşehir kazası eşrafından/el-hac Mehmed Ağa demekle 'arif kimesnenin medine-i İzmir sükkânından Hacı Karagöz demekle ma'rûf / nâm kimesne zimmetinde cihet-i şer'den onüçbinyüzyirmibeş gurûş ve oğlu 'Ali nâm kimesne/zimmetinde dahi bin gurûş "min haysi'l-mecmû"' ondörtbinyüzyirmibir gurûş alâcak/hakkı olmağla kable'l-ahz babası merkûm binikiyüzbeş senesinde fevtolub/meblağ-ı merkûm irs-i şer'le mûmâileyhe intikâl eylediğine binaen mûmâileyh dahi "merkûmadan/bi'd-defaât matlub ederim" deyû mutâlebe eyledikde izâr-ı beyhûde ve murâdıyla/bî-vech-i şer'i edâda taallül ve muhalefet ve emrar-ı vakt ve ibtâl-i hak ve gadr-ı kellî sevdasında/ oldukların bildürüb senki İzmir hassı voyvodası mûmâileyhsin ma'rifetin ve mübâşir ma'rifetiyle/mahallinde şer'le görülüb babası müteveffa-yı merkûmdan müntâkil merkûmân zimmetlerinde olan/ol mikdâr gurûş hakk-ı irsiyesi tamamen tahsil ve bîkusûr alıverilüb icrâ-yı şer'/ ve ihkâk-ı hakk olunmak bâbında sana hitâben Emr-i Şerifim ricâ eylediği ecilden senki/voyvoda-i mûmâileyhsin mübâşir ma'rifetiyle mahallinde şer'le görülmek bâbında

fî evâsıt-ı Ş(Şa'ban) sene 8

-X-

107/138

Hüküm No:509

İzmir kazası nâibine hüküm,

Dergâh-ı âli kapucubaşlarından İzmir Gümrük Emni Seyyid Mustafa'nın Der-saadetime takdîm eylediği tavrî mefhûmunda medine-i İzmir'de mukîm Nemçelü ve sair müste'men/tüccâr makûlelerinin medine-i mezbûreye celb eyledikleri Yemenî ve Efrencî kahvelerinin icâb eden

rüsûmu müşterilerinden tahsil olunmak bâbında bundan akdem emr-i âli/sadır olmuşiken yine mersûmun hafiyeten bey' eyledikleri kahvelerinin müşterileri ma'lûm olmadığından tahsil olunmayarak rüsûm-ı mezkûrunun telef veızrar olacağına binaen/bu hususun tekrar Emr-i Şerif isdariyla te'kide muhtâc olduğu beyân birle ba'd-ezin ol makûle Nemçe ve sair müste'men tüccârın medine-i mezbûreye celb edüb/füruht eyledikleri kahve-i Yemen ve Efrenciye'nin ber-mûceb-i şurut icâb eden rüsûm-ı mukaddem sadır olan Emr-i Şerifim mûcebince müşterisinden tahsil olunub/ ve eğer izin olunduğu ihbâr olunmaz ise kantar eminden ve kantar emini tarafından dahi haber verilmez ise Frenkhane kapusu/hamallarından ve gizlü istirâ' eden haber olunub ele girer ise anlardan zecren leh iki kat rüsûm tahsil olunmak için te'kîdî havî bu defa dahi Emr-i Şerifim/sudûrunu istid'a ve kuyudamürâcaât olundukda Nemçelü zi mahallin Devlet-i Âliyye'ye bey' için idhal edecekleri bi'l-cümle emtialarının bâ-idhali veyahud naklî/ mahallerinde yalnız bir defa ve bir mahalde yüzdeüçden ziyâde gümrük edâ etmeyeler ve kezâlık Devlet-i Âliyye'den iştirâ' ve ihrâc edecekleri memnuatdan olmamayan/emtia için yalnız bir defa ve bir mahalde yüzde üç resm-i gümrük edâ ede şöyleki Nemçe tüccârının vech-i meşrûh üzere gümrük idhalen ve gümrük ihrâcen/ olan ticâretleri her gûnemizin hayfdan? ale'l-husûs mastariyye ve kassabiyye ve bid'at ve resm-i hüddamiyye ve reftiyye ve bâc ve yasak kulu sairden hayfdan?/sakim ola deyû mukaddema Nemçelü'ye verilen muahedede münderic ve İstanbul ve İzmir ve tevâbi' iskele ve cezire-i kara gümrük deryadan sefâin ede ve gümrük/kara tarafından vürüd eden kahvelerin kâfi olan gümrükleri ümenâsı tarafından ? olduktan sonra gümrük kendü nefsi için mübâyaa edenlerden ve gümrük/üzre fûrûht için anlardan kahve beher vukuyyesinden beşer pâre resm-i mirî alınmak bâbında kasri yedlerden? kendü mahallerinden götürdükleri kahvelerinden/ resm-i mirî mutalebe olunmayub ancak kendüler muhafız-ı islâmiye'nin yedinde sefînelerinden ihrâc ederlerse anlardan dahi sair kahve getüren/bâzîrgân makûlesinden olmağla anlardan dahi minvâl-i meşrûh üzere mirîden alınmak meşrutundan

olmağla Moskov ve Nemçelü ve İngilterelü/tüccârlarının getürdükleri kahvelerinden icâb eden beşer pâre resm-i mirîden? müşterilerinden cem' ve tahsil olunmak üzere mukaddema tevârih-i muhtelife/verilen evâmîr-i şerife mûcebince bundan çend rûz makeddemce mir-i mûmâileyhin istid'âsına mebni' Emr-i Şer'den verilmiş olduğu ve deryadan ve karadan/gelen kahveden vürûd ve duhûllerinde dört? ve tahrir-i defter rûsûmu tahsilçün muin olan mahalle vaz' olunub rûsûm-ı mirîleri/alına ve mücerred ta'yin ve fermân olunan rûsûmun vermemek için kahvelerin kaçırub ihtifâ' edenlerden zecren ikişer kat rûsûm ahz/oluna deyû berât şurutundan olmağla şurutu mûcebince Emr-i Şerif i'tâsı eğerçi mücerred olmayub ancak istid'â olunduğu üzere/Emr-i Şerif i'tâsı mücerred rey-i Âliyye munût idüğü Ma'den Kalemi'nden ihrâc olunub bu sûretde mantûk-ı şurutu Emr-i Şerif/mücerred olmayub lâkin istid'âsı üzere Emr-i Âli tahririnde irâde-i âliyye taalluk ede ise ol bâbda Divân-ı Hümâyûndan Emr-i Şerif yazılmak/lâzım geleceğin bi'l-fiil Baş Defterdârım iftiharü'l-hac İbrahim dame uluvvuhu i'lâm etmek i'lâmı vech-i meşrûh üzere amel olunmak/fermânım olmağın imdi senki mevlâna-yı mûmâileyhsin ber-vech-i meşrûh o makûle Nemçe ve sair müste'men tüccârın medine-i mezbûreye/celb edüb fûrûht eyledikleri kahve-i Yemenî ve Efrencîye'nin ber-mûceb-i şurut icâb eden rûsûmu ber vech-i mücerred/mukaddema sadır olan Emr-i Şerifim mûcebince müşterisinden tahsiline mübâderet ve eğer izin olunduğu isbâd olundu ise kantar/eminimden ve kantar emini tarafına dahi haber verilmez ise Frenkhane kapusu hamâllarından ve gizlü iştirâ' eden haber alınub ele girer ise anlardan/zecren leh iki kat rûsûm tahsile ihtimam ve dikkat hilâf-ı şurut ve mugayir-i emr-i tenbih sadır ve hareketine vuku' hükmünde hazer ve dahi tenbih olunmak bâbında

fî evâsıt-ı Ş(Şa'ban) sene 208

-XI-

107/161

Hüküm No:594

İzmir nâibine ve İzmir hassı voyvodasına hüküm ki,

Yorgi Reis demekle ma'rûf kimesne gelüb bunun binikiyüz senesinden berü İzmir kazâsı sâkinlerinden 'Abdullah nâm kimesne zimmetinde binikiyüzyirmi/gurûş alâcak hakkı olub taleb eylediği bî-vech-i şer'-i şerif taallül ve muhalefet ve gadr sevdasında olduğun bildürüb mahallinde şer'le görölüb mezbûrun/zimmetinde olan binikiyüzyirmi gurûş hakkı alıverilüb ihkâk-ı hakk olunmak bâbında emr-i Şerifim ricâ etmeğin mahallinde şer'-le görölüb mezbûrun/zimmetinde olan binikiyüzyirmi gurûş hakkı alıverilüb ihkâk-ı hakk olunmak bâbında Emr-i Şerifim ricâ etmeğin mahallinde şer'le görölmek için/ yazılmıştır.

fi evâil-i L(Şevvâl) sene 208

-XII-

107/175

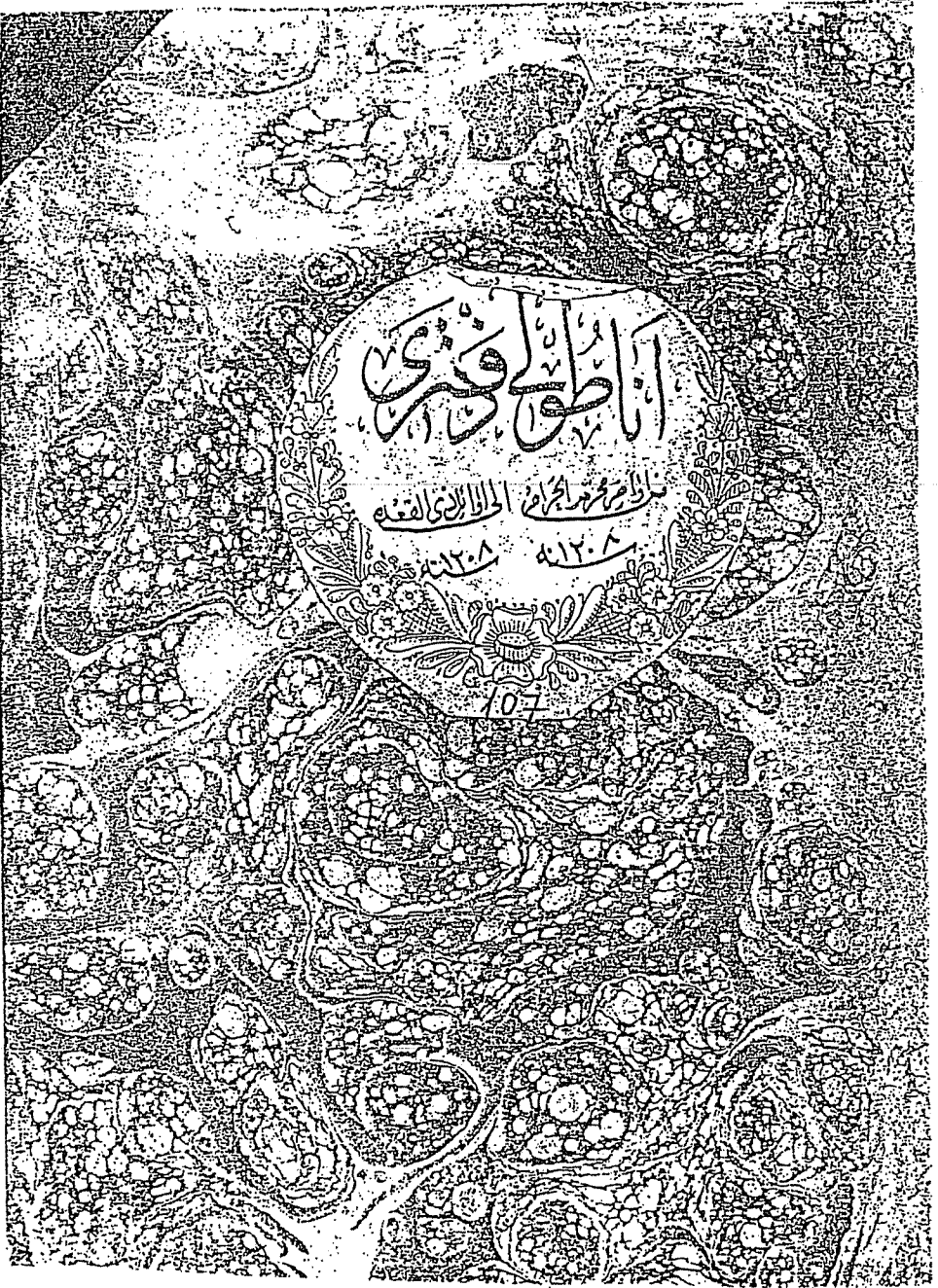
Hüküm No: 645

İzmir kazâsı nâibine hüküm,

Kazâ-i mezbûr sükkânından seyyid Ahmer zîde şerefuhu gelüb iktinar Hüseyin nâm kimesne hal-i hayatta ve kemâl-i akl u sıhhatde kazâ-i mezbûr mollasından?/ Cami-i Âtik mahallesi'nde vâki' mutassarrıf olduğu bir aded menzil ve malûmü'l-hudud arsa ve büyütlük olan odası binikiyüz/üç senesinde bâ-temessük beşbin guruşâ bey' eyleyip, bunun beyisi kat' ile bey' ve teslim edüb bir vechle müdâhale olunmak icâb/etmez iken mezbûr fevt olub şimdi kazâ-ı mezbûr sâkinlerindlen Ahmer-i diğerk kimesneler eshâb-ı ağrazdan ba'zı kimesneler/ile birikip odarak bir mertimiz müteveffâ-yı mezbûrun bey'ini yüzbir gündenden alunub zabt ederiz deyû taaddiden halî/ olmadığın ve bu bâbda da'vâsına muvâfık fetvâ-yı şerife verildiğin

bildürülb fetvâ-yı şerifelerli mûcebince amel olunub mezbûr/ların dahi olan taaddileri men' ve def' olunmak bâbında Emr-i Şerifim ricâ eylediği ecilden mezbûr şer'le görülmek bâbında

fi evâhir-i L(Şevvâl) sene 1208

107 no'lu Anadolu Ahkâm Defteri'nin dış kapağı

بسم الله الرحمن الرحيم

107

هذا دفتر قیود احکام شکایات ابلت انال حولی فی زمان صدر لوزرا

عشرت ملک محمد بن ابراهیم ما ایشاء و ما یرید

و فی ایان رئیس الکتاب عشرت محمد و اند

افندی نال ما ایشاء

فی ایشاء

او ایشاء

107 no'lu Anadolu Ahkâm Defteri'nin ilk sayfası

107/2

از مریضه

از مریضه که در وقت خواب در کف دست راست خود ضربت کرده و بعد از آن به خطه و سایر اعضا ضربه زده
 و در وقت بیدار شدن با درد بسیار مواجه شده و در وقت خوردن غذا و آشامیدن آب و سایر چیزها
 نیز در وقت خوردن و آشامیدن با درد بسیار مواجه شده و در وقت راه رفتن و ایستادن نیز
 در وقت راه رفتن و ایستادن با درد بسیار مواجه شده و در وقت خوابیدن و بیدار شدن
 نیز در وقت خوابیدن و بیدار شدن با درد بسیار مواجه شده و در وقت خوردن غذا
 و آشامیدن آب و سایر چیزها نیز در وقت خوردن و آشامیدن با درد بسیار مواجه شده
 و در وقت راه رفتن و ایستادن نیز در وقت راه رفتن و ایستادن با درد بسیار مواجه شده
 و در وقت خوابیدن و بیدار شدن نیز در وقت خوابیدن و بیدار شدن با درد بسیار مواجه شده

درد

107/4

از مریضه

از مریضه که در وقت خواب در کف دست راست خود ضربت کرده و بعد از آن به خطه و سایر اعضا ضربه زده
 و در وقت بیدار شدن با درد بسیار مواجه شده و در وقت خوردن غذا و آشامیدن آب و سایر چیزها
 نیز در وقت خوردن و آشامیدن با درد بسیار مواجه شده و در وقت راه رفتن و ایستادن نیز
 در وقت راه رفتن و ایستادن با درد بسیار مواجه شده و در وقت خوابیدن و بیدار شدن
 نیز در وقت خوابیدن و بیدار شدن با درد بسیار مواجه شده و در وقت خوردن غذا
 و آشامیدن آب و سایر چیزها نیز در وقت خوردن و آشامیدن با درد بسیار مواجه شده
 و در وقت راه رفتن و ایستادن نیز در وقت راه رفتن و ایستادن با درد بسیار مواجه شده
 و در وقت خوابیدن و بیدار شدن نیز در وقت خوابیدن و بیدار شدن با درد بسیار مواجه شده

درد

107/113

107

از سیر فها که تابه کا
 لکن در آنکه عدل و اولاد نسیم و سید کوب از سیر کونک
 بیست و یکم است که سید کوب از سیر کونک
 از سیر کونک خود و سیر کوب از سیر کونک
 و کینت از سیر کوب که سید کوب از سیر کونک
 بنیاد از سیر کوب که سید کوب از سیر کونک

سید کوب
 از سیر کونک

از سیر کونک که سید کوب از سیر کونک
 سید کوب از سیر کونک که سید کوب از سیر کونک
 از سیر کونک که سید کوب از سیر کونک
 و کینت از سیر کوب که سید کوب از سیر کونک
 بنیاد از سیر کوب که سید کوب از سیر کونک
 از سیر کونک که سید کوب از سیر کونک
 و کینت از سیر کوب که سید کوب از سیر کونک
 بنیاد از سیر کوب که سید کوب از سیر کونک

107/137

